

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Csaba Resser*
Cím: *Budapest történelmi háttéré
és a városrendezés*
Forrás: *Magyar Ut*

Bn
(Hely)

1940 VIII. 29
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Ol)

Osztályozás

Tárgy

725.091

Hely

Idő

"1940"

Személy

BUDAPEST TÖRTÉNELMI HÁTTERE

és a városrendezés

Budapest fejlődésében a háború új korszakot nyitott. A magyar főváros szerepe átalakult, jelentősége megnövekedett. Fejlesztése, továbbépítése is új szempontokat, új lehetőségeket kapott. Olyan kérdések várnak itt megoldásra, amelyeket eddig sem a hivatal, sem a közvélemény nem vett észre. Az ország új európai szerepe a fővárosnak is új szerepet adott. A társadalmi, a nemzeti, a politikai átalakulásnak városépítési konzekvenciái is vannak.

A MAI BUDAPEST BÉCS FÉNYKÖRÉBEN FEJLŐDÖTT KI

Abból kell kiindulnunk, hogy a monarchia Budapestjéből, a független Magyarország fővárosa lett. Miért fontos ez? A mai Budapest Bécs fénykörében fejlődött ki, Bécs hatásának nyomai Budapestén épügy fellelhetők mint Grácban, Prágában vagy a horvát fővárosban, Zágrábban is. Ezek mind „monarchikus városok”. Akármelyikben

járunk, emlékeznünk kell a másokra, éreznünk kell a közös alaphangulatot, a bécsi levegőt. Különösen akkor vehetjük ezt észre, ha például Belgrádból utazunk Zágrábra: „Belgrád nem akar és soha nem is akart többnek látszani, többet mutatni, mint ami léte és lényege, — írja Neller Mátyás úti rajzában.¹ — Nagy paraszti ország fővárosa, távol az európai kultúrköröktől; hiszen egész multja, minden hagyománya a régi Szerbia révén a Balkánhoz és az ortodoxiához köti: nem óhajtja megjátszani szerepét sem az „európai városok”-nak sem a „világváros”-nak.” Zágrábról pedig így ír: „Az alsóváros forgótagában sétálok. Villanyfénycikákznak, gondozott tereken, aszfaltozott utcákon járó-kelők nyüzsögnek, kávéházakból zene szűrődik ki... Számomra, a közép-európai számára, nincs itt semmi újság, semmi meglepő, semmi szenzáció. Azt mondhatnám, semmi érdekes sincsen. Éppen ez a különös: úgy járok-kelek, mintha odahaza volnék...”

Budapest nem tudott azzá lenni, ami „léte és lényege”. Csak földrajzi helyzete, rendkívüli fekvése mentette meg a szürke hasonlóságtól. Enélkül a közel-nyugati vendég itt sem találna semmi érdekeset, semmi jellegzeteset. Mert — valljuk meg — Budapestet nem a „magyar hinterland”, hanem a monarchia nagyvárosainak „polgári légköre” jellemzi. Nem a magyar talaj természetes és jellegzetes virága a mi fővárosunk. Nem vagyunk elfogultak, ismerjük Budapest értékeit. De nem engedhetjük magunkat elbódítani, a rajongás nem homályosítja el tárgyilagos szemléletünket. A „Budapest világváros” jelszóért sem tudunk fenntartás nélkül lelkesedni, mert mindezek alján sok elfogultságot és idegen gondolatot látunk, mely megakadályoz abban, hogy Budapest városépítési problémáit egyetlen leegyszerűsíteti alapelvekre építsük: Budapestet mindenképp előtt a magyarság fővárosává kell tennünk. Csak így tehetjük Budapestet Közép-Európa új

centrumává, mert csak így lehet önálló, példát mutató új városégyéniséggé. Ha eddig beolvadtunk a monarchia városainak hangulatába és Budapestet utánzásainkkal odacsatoltuk Bécshez: most el kell szakadnunk.

A világvárosi beképzeltséget, a felhőkarcoló álmokat hagyjuk a parnevű Bukarestnek. Befelé, önmagunknak építsük Budapestet. Óriási tévedés volna azt hinni, hogy ez ellenkezik Budapest idegenforgalmi érdekeivel. A nyugati polgár nem azért jön ide, hogy itt fióknegyatban vagy ál-nyugatban gyönyörködjön. Budapest akkor lesz vonzó

idegenforgalmi szenzáció, ha jellegzetes magyar fővárossá tudjuk fejleszteni. (Mondani sem kell, hogy ez nem jelenthet teljes elzárkozást a nyugati városkultúra korszerű eredményei elől.)

A VÁROSKÖZPONT GONDOLATA

A közelmúltban felvetődött „Városközpont” gondolat is Bécs hatására született meg. „A budapesti városközpont valami olyan akar lenni, mint a bécsi Ring” — halljuk lépten-nyomon. Hiába kínál Budapest ezer lehetőséget sehol nem látott város-

képek kialakítására, különleges városrendezési gondolatok megvalósítására...

Ahelyett hogy ezeket megkeresnénk és szabadon kifejtésénél, ismét egy idegen gondolat átültetéséből indulunk ki. Minden lehetőségünk megvan arra, hogy itt Nyugat keleti végállomásán kezdeményezzük, példát mutató munkát végezzünk, egy testvértelen nép belső heroizmusával önállót alkossunk. Egyetlen dunavölgyi népnek sem adatott meg az a lehetőség, aminek mi birtokában vagyunk: Budapestén megteremteni Közép-európa új városégyéniségét. A Duna királynőjét. De mi az új történelmi és politikai helyzet kezünkbe adott lehetőségeit észre sem véve, sanda szemmel továbbra is külföld felé fordulunk. Tizenkilenc év alatt nem jutottunk el egyetlen elhatározásig: Budapest egész területének városrendezési revíziójáig. Enélkül pedig Budapest továbbra is a toldozás-foldozás áldozata marad. És enélkül a monarchia Budapestjének rossz irányú fejlődése újabb bonyodalmak zsákutcájába kerül és teljesen lehetetlenné válik az új arcú, független magyar főváros kialakítása.

ANYAGBAN MEGŐRÖKÍTETT TÖRTÉNELEM

Az Árpád-híd felépítésével Óbuda újjaalakítása vált aktuálissá. Óbuda problémáival már évek óta foglalkozik két tehetséges, fiatal magyar építész, *Olgay Viktor* és *Olgay Aladár*. Részletesen feldolgozták, alapos történeti kutatások alapján kialakították az új Óbudát.

Mielőtt a hivatalos álláspontot ismertetnénk, először lássuk — a Magyar Út álláspontjához híven —, hogy ezt a feladatot hogyan látta meg a nem hivatalos, de a fejlődésből ki nem hagyható „független magyar tálen-tum”. A hivatal természeténél fogva elfogult. Ezenkívül az az álláspontunk, hogy a nemzet-építésbe a hivataloknak, az irányító szerveknek fel kell szívní a szabadon megnyilvánuló építő erőket. Az új Budapestet nem szabad csak a hivatali szobákban elkészített tervek szerint felépíteni. Meg kell kérdezni, meg kell hallgatni a független szak-lársadalmat is. Csak így lesz a főváros a magyar lélek, a magyar alkotótehetség gazdag ki-virágzása. *Olgayék* terve péld-ául igen figyelemreméltó.

Abból indultak ki, hogy minden város élő organizmus, állandó, szükségszerű szerves fejlődés, mely az előző fejlődési szakaszoknak és az újaknak egymásraprojiált képe. Tehát sohasem egy kornak, hanem korok sorozatának a képe. Mint mondják, egy város mindig *anyagban megörökített történelem*.

Budapest képén sajnos alig tudjuk felismerni ezt a történeti mélységet — állapítja meg a két *Olgay* —, küzdelmes időszakok lelemosták értékcsapátináját s alig egy-két műemlékünk vezet vissza a multunkba. Régi kultúránk anyagszerű dokumentumai igen halványak s ezért tűnik Budapest sokak előtt egy idő-hangsúlyt nélkülöző eklektikus városnak.

Budapest eredeti városmagja: a mai Óbuda. Városrendezési szempontból igen előnyös történeti értékei vannak. Többek között a város testében található Európa egyik legnagyobb méretű, tömötmésközből épült amphitheatruma. Ez könnyen kapcsolatba hozható egy *történelmi alapokon* vezetett úton át az aquincumi cirkusszal. Ennek az útvonalnak a gypsávjain lehetne elhelyezni a római idők emléktöredékeit, melyek tanuskodnának fővárosunk nagy multjáról, mely egyedülálló volna ebben a beállításban Európa városai között.

Érdemes egy pillantást vetni Óbuda történelmi kialakulására.

Transdanubiát a rómaiak már Kr. u. az első évtizedekben megszállták. A Duna nyugati partján gyorsan kialakul a védelmi öv a barbárok ellen (Aquincum Tiberius alatt Kr. u. 14—37). Ez kezdetben csak a segédsapatok (alae) erődítményeiből áll, később (81—96) Domitianus alatt már légi-székhely (castrum). Trajanus császársága alatt pedig (97—117) a két részre osztott Pannonia keleti részének a *Pannonia-inferior*-nak lesz a székhelye, mely a 400-as évekig virágzik.

Ez a római város egyetlen egység, de területi szempontból két részre tagozódik. Az egyik most is Aquincum néven ismert rész, a régi polgárváros, mely Hadrianus alatt Municipium volt, Septimus Severus alatt pedig eléri a legnagyobb városi rangot, a Coloniát.

A másik rész maga a katonai város, a Castra. Ez a mai városképben úgyszólván egészen feledésbe ment. Az erődített várfalakat széthordták s felhasználták a további századok polgárházainak építőanyagául s a nagy közház területén, mint alapon sok kisigényű házacska épült.

Ha a jelenlegi Óbuda zegzugos utcáin végighaladunk, egy kezdetleges kulturájú város sze-

gényes és szennyes benyomását kapva, — senkiben sem ébred fel az a büszke öntudat, hogy a magyar főváros legősibb területén, a 2000 éves multba temetkezett „*Veterani et cives Romani Consistenses*”, a 60.000 lakost számláló, Colonia-rangú város területén járunk.

Ma egy kivételesen szerencsés pillanatban vagyunk: az Árpád-híd torkolatánál, egy kb. 600—700 méteres területre sz teljes lebontása indult meg s a ma még nem érintett részek is hamarosan belesnek a teljesen új rendezés területébe.

A pillanat szerencsés —, azonban ezzel élni kell! Multunknak ezt a ritka érdekességét és értékét *ki kell hangsúlyozni*. Ezzel némileg korrigálni tudjuk azokat a műemlékekkel szemben elkövetett hibákat, amelyek a mult század kapitalisztikus érdekeiből és csak a profitot néző szelleméből következtek.

— Vigyáznunk kell — hangsúlyozza a két fiatal építész —, nehogy a mult öntudatát egy Lipótvároshoz hasonló városkép nyomja el.

200.000 P A KIRÁLYHEGYI AMPHITHEÁTRUM FELTÁRÁSÁRA

Mégis a jelenlegi városrendezési terv nem veszi figyelembe ezeket a szempontokat. A hivatalos terv szerint a római emlékek nem illeszkednek be szervesen a városképbe. Azonban elismeréssel kell megemlékezni arról az irányzatról, mely ezzel ellentétben újabban kialakul. A főváros pár hónapja szavazott meg 200.000 pengőt a királyhegyi amphitheatrum teljes feltárására. A főváros elhatározása nélkül az eddigi hivatalos tervek szerint ez a nagyjelentőségű feltárás nem történhetett volna meg.

Ezen az úton kell tovább haladni. Meg kell valósítani az

Olgay-féle elgondolást, amely egy forum-szerű utat tervez, a *Via Antica*-t. Ez az útvonal ter-
vük szerint teljesen a régi aqueductus vonalán halad, tehát *történeti hangsúlyozottságú* és a castrum amphitheatrumától Aquincumig egy impozáns *Pas-segiata Archeologica*-t alkotna.

A hivatalos közmunkatanácsai terv ezt a gondolatot nem veszi figyelembe, viszont a városfejlesztési bizottság a *Via Antica*-t teljes egészében meg akarja valósítani. A bizottság előrelátóbb s ez esetben nem a *villamosvágány politikát* követi, nem a lefektetett kövezet m²-eit méregeti, hanem tudatosan ki akarja hangsúlyozni fővárosunk 400—500 éves multját. Ugyanezt akarja a főváros idegenforgalmi, közművelődési és városgazdasági bizottsága is. E bizottságok a *Via Antica* tervével kapcsolatban kimutatták, hogy a fokozatos megvalósítás esetén az útvonal

— az egyszerre való kisajátítás 3 milliójával szemben — 1 millió 200 ezer pengőből megvalósítható.

Ez az összeg eltörpül ahhoz a nagy előnyhöz képest, amit Budapest történelmi hátterének feltárása és századokra szóló megörökítése jelent; „... és nem jelent olyan áldozatot, amit vállalni ne lehetne, egy olyan nagyszabású feladat érdekében, mint amelyről itt szó van” — olvasuk a városfejlesztési bizottság programjában.

Fel kell tennünk a kérdést, *ki vállalja a felelősséget e nagyjelentőségű, történelmi alkalom elmulasztásáért?* Ki áldozza fel a történelmi gondolatot egy új és talmi városrész érdekében. Úgy látjuk, illetékes hatóság nem kezeli ezt a kérdést abban a szellemben, amelyet a mai idők megkövetelnek.

Csaba Rezső